

УДК 351

DOI [https://doi.org/10.32689/2523-4625-2021-1\(60\)-1](https://doi.org/10.32689/2523-4625-2021-1(60)-1)

Ірина БРЮХОВЕЦЬКА

кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів, банківської та страхової справи,
ПрАТ «ВНЗ «Міжрегіональна Академія управління персоналом»,
вул. Фрометівська, 2, м. Київ, Україна, 03039
ORCID: 0000-0002-1375-1765

Iryna BRIUKHOVETSKA

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor at the Department of Finance, Banking and Insurance,
Interregional Academy of Personnel Management, 2 Frometivska str., Kyiv, Ukraine, 03039
ORCID: 0000-0002-1375-1765

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА ЩОДО РЕГУЛЮВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У РАЗІ БАНКРУТСТВА КОРПОРАТИВНОГО КЛІЄНТА БАНКУ

STATE POLICY ON THE REGULATION OF BANKING ACTIVITIES IN THE EVENT OF BANKRUPTCY OF A CORPORATE CLIENT OF THE BANK

Стаття присвячена дослідженню теоретичних та практичних основ державного регулювання банківської діяльності в Україні в частині процесів банкрутства корпоративних клієнтів. Визначено головні напрями, необхідність та зміст вітчизняного банківського регулювання відповідних процесів. Проаналізовано недоліки законодавчих ініціатив у напрямку удосконалення банківського регулювання. Встановлено, що суттєвими недоліками є надання права ліквідатору здійснювати продаж усього майна підприємства, що збанкрутувало у вигляді єдиного майнового комплексу; розподіл отриманих ліквідатором коштів між кредиторами виключно в разі достатності коштів для задоволення усіх вимог кредиторів однієї черги; основна щомісячна винагорода арбітражних керуючих повинна покриватися додатково за рахунок коштів від продажу застави; виплата основної винагороди арбітражному керуючому «за рахунок коштів кредиторів» у разі, якщо процедура триває після закінчення авансованих заявником коштів; нівелюється незалежність арбітражного керуючого.

Ключові слова: державне регулювання, банківська діяльність, банкрутство, корпоративний клієнт, арбітражний керуючий.

The article is devoted to the research of theoretical and practical bases of state regulation of banking activity in Ukraine in the part of bankruptcy processes of corporate clients. The main directions, necessity and content of domestic banking regulation of relevant processes are determined. The shortcomings of legislative initiatives in the direction of improving banking regulation are analyzed. It has been established that significant shortcomings are granting the liquidator the right to sell the entire property of the enterprise, which went bankrupt in the form of a single property complex; distribution of the funds received by the liquidator between creditors exclusively in the case of sufficiency of funds to meet all the requirements of creditors of one turn; the basic monthly remuneration of the arbitration trustees must be covered additionally at the expense of the funds from the sale of the pledge; payment of the main remuneration to the arbitration trustee "at the expense of creditors' funds" in the event that the procedure continues after the end of the advanced advances; the independence of the arbitration trustee is leveled.

Key words: state regulation, banking, bankruptcy, corporate client, arbitral trustee.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Державна політика у сфері регулювання банківської діяльності спрямована, в основному, на розробку та прийняття законів, які спрямовані на запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів; здійснення банками фінансового моніторингу; проведення внутрішніх політик та процедур. При цьому реформування такої політики є пріоритетним

напрямок розвитку держави, який визначений і Стратегією сталого розвитку України до 2030 року. Удосконалення потребують положення законодавства України з процедур банкрутства в частині усунення технічних неузгодженостей та суперечностей. У зв'язку з цим виникає необхідність поглиблення теоретичних основ та практичних особливостей державного регулювання процесів банківської діяльності у разі банкрутства та неплатоспроможності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, на які спирається автор в яких розглядають цю проблему і підходи її розв'язання. Невирішені частини загальної проблеми, яку досліджують у статті. Дослідженню практичних та теоретичних аспектів державного регулювання банківської діяльності присвячено значна кількість наукових праць вчених, серед яких: Г. Азаренкова, І. Балабанов, О. Береславська, О. Василик, О. Васюренко, Р. Герасименко, Т. Косова, О. Криклій, М. Кужелев, В. Опарін, І. Л. Примостка, І. Сало, А. Єпіфанов та ін. Незважаючи на їхній вагомий внесок в дослідження даної проблематики, питання державного регулювання банківської діяльності потребує постійного моніторингу та вдосконалення, у тому числі процесів банківської діяльності у разі банкрутства та неплатоспроможності.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Завданням дослідження є розгляд теоретичних аспектів державного регулювання та практичних особливостей процесів банківської діяльності в Україні у разі банкрутства та неплатоспроможності корпоративних клієнтів.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням здобутих наукових результатів. Політика у сфері державного регулювання банківської діяльності здійснюється відповідно до чинного законодавства, а саме Закону України «Про банки і банківську діяльність» № 2121-III від 07.12.2000 р. (з наступними змінами та доповненнями); Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» № 361-IX I від 06.12.2019 р. (з наступними змінами та доповненнями); Положення «Про здійснення банками фінансового моніторингу» (затвердженого постановою Правління Національного банку України №65 від 19.05.2020 р. з наступними змінами та доповненнями); Пояснення НБУ до Положення № 654 «Про Санкції», внутрішніх політик та процедур.

Нова світоглядна парадигма, на якій ґрунтується політика у сфері державного регулювання банківської діяльності, визначена в Стратегії сталого розвитку України до 2030 року [1; 2]. Стратегією передбачається реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів. Планом законодавчого забезпечення реформ в Україні реформу в сфері банкрутства визнано пріоритетною в Україні. Для досягнення стратегічної мети входження України до провідної двад-

цятки країн світу за умовами ведення бізнесу необхідно покращувати показники, зокрема, у сфері банкрутства (неплатоспроможності). У зв'язку з цим Міністерством юстиції України з метою удосконалення положень Кодексу України з процедур банкрутства в частині усунення технічних неузгодженостей та суперечностей розроблено проєкт Закону України «Про внесення змін до Кодексу України з процедур банкрутства» (далі – проєкт Закону).

21 квітня 2019 року набрав чинності Кодекс України з процедур банкрутства (далі – Кодекс), прийнятий Верховною Радою України 18 жовтня 2018 року. Кодекс – це перший за часи незалежності України комплексний документ, що врегулює всі процедурні питання банкрутства. Кодекс містить багато положень, що перекликаються зі світовими стандартами. Приведення чинного законодавства до сучасних реалій та світових тенденцій має позитивно відобразитись на економіці та інвестиційному кліматі в державі [3].

Кодекс містить раціональні новели, що оптимізують процедуру та закривають існуючі у Законі України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» прогалини, має чітке окреслення напрацьованої за зазначеним Законом практики у правові норми. Так, зокрема, Кодексом спрощено порядок відкриття провадження у справах про банкрутство, усі майнові спори за участю боржника зосереджуються у справі про банкрутство, арешт майна боржника можливий виключно у межах справи про банкрутство, звільнення активів боржника з податкової застави та скасування арештів на майно здійснюється ухвалою суду у справі про банкрутство, створюється єдина саморегульована організація арбітражних керуючих тощо.

Кодексом врегульовано принципово нову для України процедуру відновлення платоспроможності фізичних осіб. Основні принципи цієї процедури є достатньо лояльними стосовно банкрута: відкриття процедури виключно за ініціативою боржника, можливість задоволення вимог кредиторів шляхом реструктуризації та/або погашення боргів шляхом реалізації всього майна боржника, що входить у ліквідаційну масу, недоторканність житла, неможливість повторної процедури банкрутства. З 21 жовтня 2019 року Кодекс введено в дію [4].

Міністерством юстиції України як головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику з питань банкрутства, відповідно до Положення Міністерства юстиції України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від

02 липня 2014 року № 228, проведено відповідну роботу з розробки нормативно-правових актів, необхідних для впровадження Кодексу в дію. Разом з тим під час розробки нормативно-правових актів, необхідних для впровадження Кодексу в дію, та практичного застосування положень Кодексу виявлено низку технічних неузгодженостей, недоліків та суперечностей, що потребують усунення.

Наказом Міністерства юстиції України від 23 вересня 2019 року № 3550/7 утворено робочу групу при Міністерстві юстиції України з питань удосконалення законодавства у сфері банкрутства, завданням якої є здійснення аналізу положень Кодексу та інших законодавчих актів на предмет виявлення норм, які потребують удосконалення, та розробка пропозицій щодо внесення змін до Кодексу, а також інших законодавчих актів України з питань, пов'язаних з упровадженням Кодексу. До складу робочої групи увійшли представники Міністерства юстиції України, Фонду державного майна України, народні депутати України, представники органів судової влади, професійної та банківської спільноти, проекту Європейського Союзу «Право-Justice», Світового банку в Україні, адвокати та інші заінтересовані сторони. Робочою групою напрацьовано та підготовлено низку технічних змін до Кодексу щодо удосконалення положень Кодексу, усунення неузгодженостей та суперечностей Кодексу.

Внесення змін, запропонованих проектом Закону, усуне протиріччя між чинними положеннями Кодексу та забезпечить єдиний підхід в їх розумінні та застосуванні, а також дозволить усунути перепони, які унеможливляли застосування цього Кодексу на практиці. Метою і завданням проекту Закону є усунення технічних неузгодженостей та недоліків, врегулювання суперечливих питань та узгодження деяких положень Кодексу між собою.

Запропоновані проектом Закону зміни стосуються, зокрема: узгодження положень Кодексу, приведення їх у відповідність до Господарського процесуального кодексу України, Законів України «Про запобігання корупції», «Про управління об'єктами державної власності», «Про судовий збір», «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів»; уніфікації, усунення розбіжностей у термінології в усьому тексті Кодексу; змін, пов'язаних з впровадженням автоматизованої системи «Банкрутство та неплатоспроможність»; удосконалення порядку відбору арбітражних керуючих у справах про банкрутство; виключення з тексту Кодексу некоректних або супер-

ечливих норм, а також конкретизація положень Кодексу; приведення у відповідність норм Кодексу до законодавства у сфері архівної справи та діловодства; встановлення чітких строків для погашення вимог кредиторів та усунення можливості зловживань з боку арбітражного керуючого; регулювання питання поведінки з майном банкрута після закриття провадження у справі про банкрутство.

Реалізація положень Закону не потребуватиме додаткових витрат з Державного бюджету України. Проектом Закону пропонується встановити, що державний орган з питань банкрутства формує та веде Єдиний реєстр боржників, відносно яких відкрито провадження у справі про банкрутство (неплатоспроможність), який є складовою частиною автоматизованої системи «Банкрутство та неплатоспроможність». Розробка технічного завдання та впровадження в дію автоматизованої системи «Банкрутство та неплатоспроможність» та Єдиного реєстру боржників, відносно яких відкрито провадження у справі про банкрутство (неплатоспроможність), здійснюватиметься у рамках проекту міжнародної технічної допомоги «Підтримка реформ юстиції і правосуддя в Україні (проект Європейського Союзу «Право-Justice»).

Проект Закону розроблено робочою групою, утвореною при Міністерстві юстиції України, до складу якої, крім представників Міністерства юстиції України, увійшли представники Фонду державного майна України, народні депутати України, представники органів судової влади, професійної та банківської спільноти, адвокати та інші заінтересовані сторони. Положення проекту Закону робочою групою погоджено. Проект Закону розроблено відповідно до пункту 14 Плану роботи Міністерства юстиції України на 2020 рік, затвердженого наказом Міністерства юстиції України від 21 травня 2020 року № 1738/5, та пункту 325 Плану законопроектної роботи Верховної Ради України на 2020 рік, затвердженого Постановою Верховної Ради України від 16 червня 2020 року [5; 6].

Хоча законодавча ініціатива покликана покращити відносини банку та корпоративних клієнтів, для банків можна виділити недоліки. Вони є суттєвими і можуть негативно позначитися на банківському обслуговуванні, особливо у частині кредитування. Проаналізуємо кожен випадок.

Надання права ліквідатору здійснювати продаж усього майна підприємства, що збанкрутувало у вигляді єдиного майнового комплексу. Відповідна норма дозволить виставляти на продаж в одному лоті неру-

хомість, яка користується попитом, і нерухомість, яка попитом не користується і продати її буде нелегко. В такій ситуації доведеться зменшувати ціну на майно, що користується попитом, щоб реалізувати комплекс.

Розподіл отриманих ліквідатором коштів між кредиторами виключно в разі достатності коштів для задоволення усіх вимог кредиторів однієї черги.

Така вимога перешкоджає поверненню боргів банку. Арбітражний керуючий отримує свою винагороду, а сума отриманих для кредиторів коштів щомісяця зменшуватиметься, ліквідатор буде незацікавленим вчиняти всі необхідні дії для надходження коштів, достатніх для погашення всіх вимог кредиторів однієї черги.

Наразі відповідно до Кодексу сплата додаткових коштів до основної винагороди від реалізації застави складає 3% суми реалізації. Відповідно до законопроекту основна щомісячна винагорода арбітражних керуючих повинна покриватися додатково за рахунок коштів від продажу застави. Тобто, щоб фактично за все платив забезпечений кредитор, який на сьогодні не має права голосу в комітеті і зборах кредиторів (лише дорадчий), не може впливати на зміну ліквідатора чи на оцінку його дій (у тому числі не може голосувати при затвердженні звітів по винагороді арбітражного керуючого). Крім того, оплата незалежно від результативності діяльності арбітражних керуючих у конкретній процедурі та тривалості самої процедури [7].

Відповідно до такого нововведення з вартості застави може стягуватись 50% та більше винагороди, а заставний кредитор не отримує коштів. Наприклад, наразі винагорода арбітражного керуючого становить близько двохста тисяч гривень в рік. Проте, якщо вартість застави буде складати двісті тисяч гривень, то в такому разі кредитор не отримує нічого. Загальна сума від продажу майна буде витрачена для оплати винагороди арбітражному керуючому. У свою чергу арбітражні керуючі не будуть зацікавлені у швидкій реалізації майна підприємства-банкрута. Тому що, чим довше відбуватиметься процедура продажу заставного майна, тим вищу винагороду вони отримують.

Виплата основної винагороди арбітражному керуючому «за рахунок коштів кредиторів» у разі, якщо процедура триває після закінчення авансованих заявником коштів.

Вказана ініціатива зовсім не буде сприяти пришвидшенню процедури банкрутства, бо не передбачає врахування показників ефективності та результативності роботи арбітражних керуючих, не обмежує

можливості покладення основної винагороди на кредиторів будь-якими строками тривалості процедури банкрутства. На практиці фактична тривалість процедур банкрутства в кілька разів перевищує визначені Кодексом строки. В такому випадку, враховуючи тривалість процедури та відсутність майна у боржника, арбітражний керуючий стягне з кредиторів на свою користь кошти.

Варто зазначити, що кредитором боржника є не лише банк, але й будь-які інші кредитори, відповідно до яких існують зобов'язання. Це можуть бути борги з аліментів, штрафи, заробітної плати. У такій ситуації банк не лише зазнає збитків від неплатоспроможного корпоративного клієнта, а й несе додатковий тягар.

Нівелюється незалежність арбітражного керуючого.

Арбітражний керуючий призначається керуючим реструктуризацією і розпорядником майна. Така ситуація призводить до упередженості арбітражного керуючого з самого початку процедури банкрутства.

Як відомо з міжнародних рейтингів, кредитори банкрута в Україні можуть розраховувати лише на невелике відшкодування – 9 центів з 1 долара – та кількарічну тяганину. Щоб повернути власні кошти, кредитори в середньому мають витратити близько трьох років та оплатити витрати, пов'язані з процедурою банкрутства і продажем майна боржника, яка може перевищувати 40% вартості майна. Тому законодавчий захист банків, що є основними кредиторами юридичних осіб наразі є важливим і необхідним [8; 9].

З огляду позиції підприємства, то воно отримує свої кошти, у разі банкрутства банку як юридична особа, лише у сьому чергу. Це займає значно тривалий час і часто не дає можливості продовжувати здійснювати господарську діяльність, що негативно впливає на ведення бізнесу.

Висновки із цього дослідження і дальші перспективи в цьому напрямку. Проведене дослідження дозволяє стверджувати, що попри всі законодавчі ініціативи в рамках регулювання банківської діяльності у разі банкрутства корпоративного клієнта банку, надалі залишаються недоліки, які впливають на процеси обслуговування банками юридичних осіб. Це стосується урегулювання норм законодавства щодо банкрутства. Важливим напрямком в рамках державного регулювання банківської діяльності і розробки відповідних законодавчих актів є забезпечення отримання банком коштів у разі банкрутства підприємства та пришвидшення отримання коштів підприємства у разі банкрутства банку.

Література:

1. Варцаба В.І., Заславська О.І. Сучасне банківництво: теорія і практика : навч. посібник. Ужгород : Видавництво УжНУ «Говерла», 2018. 364 с.
2. Гагауліна Е.І., Маршук Л.М. Аналіз показників діяльності комерційних банків України. *Економіка та суспільство*. 2017. № 17. С. 516–521
3. Вовчак О. Д. Кредит і банківська справа: навч.-метод. посіб. для самост. вивч. Дисципліни. Львів : ЛКА, 2010. 133 с.
4. Основні показники діяльності банків: дані офіційного сайту Мінфін. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/banks/stat/>
5. Могильницька М.П., Воробець Х.Б. Правові та організаційні проблеми нагляду за діяльністю банківських груп в Україні. *Фінансовий простір*. 2015. №2 (18). С. 87–92.
6. НБУ назвав банки з найбільшими прибутками та збитками за підсумками 2018 року. URL: <http://finbalance.com.ua/news/NBU-nazvav-banki-z-naybilshimi-pributkami-ta-zbitkami-za2018-rik>
7. Примостка Л.О. Фінансовий менеджмент банку. URL: <https://library.if.ua/book/92/6367.html>
8. Сумарні активи та пасиви комерційних банків України: дані офіційного сайту Мінфін. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/banks/stat/>
9. Показники банківської діяльності: дані офіційного сайту НБУ. URL: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=34661442&cat_id=34798593

References:

1. Vartsaba, V.I. and Zaslavska, O.I (2018), Suchasne Bankivnytstvo: Teoriia I Praktyka [Modern Banking: Theory and Practice], Hoverla UzhNU Publishing House, Uzhhorod, Ukraine.
2. Hataullina, E.I. and Marshuk, L.M. (2017), «Analysis of indicators of activity of commercial banks of Ukraine», Journal of Economy and society, vol. 17, pp. 516-521.
3. Vovchak, O. D. (2010), Kredyt I Bankivska Sprava [Credit and banking], LKA, Lviv, Ukraine.
4. Ministry of Finance (2019), Main indicators of bank activity, [Online], available at: <https://index.minfin.com.ua/ua/banks/stat/>
5. Mohylnytska, M.P. and Vorobets, Kh.B. (2015), «Legal and organizational problems of supervision of activity of banking groups in Ukraine», Journal of Financial space, vol. 2 (18), pp. 87-92.
6. Finbalance (2019), The NBU named the banks with the highest profits and losses in 2018, [Online], available at: <http://finbalance.com.ua/news/NBU-nazvav-banki-z-naybilshimi-pributkami-ta-zbitkami-za-2018-rik>
7. Prymostka, L.O. (2004), Finansovyi Menedzhment Banku [Financial Management of the Bank], [Online], available at: <https://library.if.ua/book/92/6367.html>
8. Ministry of Finance (2019), Total assets and liabilities of Ukrainian commercial banks, [Online], available at: <https://index.minfin.com.ua/ua/banks/stat/>
9. NBU (2019), Banking performance indicators, [Online], available at: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=34661442&cat_id=34798593